

NVE

Sendt som e-post til Laila Perine Høivik:

lph@nve.no

Oslo, 16. januar 2018

Ansvarlig partner: Stein Erik Stinessen

Referanse: 139002-2147

HØRINGSUTTALELSE TIL HYDROS SØKNAD OM FORNYELSE AV REGULERINGSKONSESJONER FOR FORTUN-GRANDFASTA-REGULERINGENE OG SØKNAD OM NY INNTAKSLØSNING FOR ØYANE KRAFTVERK

1 Innledende bemerkninger

Vårt firma er bedt om å bistå Fortun Grunneigarlag i ovennevnte saker. Søknad om fornyelse av reguleringskonsesjonene i Fortun-Grandfasta er datert 10. april 2017. Opprinnelig søknad for Øyane kraftverk er mai 2010, men søknaden for den endrede utbyggingsløsningen er datert 8. september 2017. Da Øyane ble omsøkt i mai 2010 ble samtidig prosjektet Illvatn pumpekraftverk omsøkt. Innstillingene for de to prosjektene – negativ for Øyane og positiv for Illvatn – er fra 26. juni 2014.

Fortun Grunneigarlag organiserer om lag 30 grunneiere i Fortunsdalen, Luster. Formålet med laget er å ivareta grunneiere i Fortuns interesser på en samlet måte. Innbyggerne i Fortunsdalen er sterkt berørt av dagens vassdragsregulering ettersom vannføringen i Fortunselva er betydelig redusert. Elva er til dels tørrlagt som en følge av at vannet på strekningen er overført ved inntak som leder vannet til reguleringsmagasinene, og til slutt ned til Skagen kraftverk, som ligger sentralt i sentrum av bygda Fortun.

Da den første reguleringskonsesjonen ble gitt til Årdal og Sunndal Verk AS 25. januar 1957, var forutsetningen at reguleringstillatelsen skulle gjelde i 60 år, jf. konsesjonens vilkår 18. Formålet med Fortun-utbyggingen var å skaffe elektrisk kraft til aluminiumsverket i Årdal. Arbeidet med å bygge kraftverket og reguleringsanleggene startet endog før konsesjonen ble meddelt, og utredninger av eksisterende forhold i vassdragene før reguleringen er dermed svært begrenset. Miljøskadene reguleringen ville påføre naturmiljøet, de omkringliggende områder og lokalbefolkningen ble skjøvet i bakgrunnen.

Som det vil fremgå av denne høringsuttalelsen, er Grunneigarlaget kritisk til at Hydro i sine konsesjonssøknader ikke forutsetter en samlet behandling av de ulike konsesjonsprosesser, men ser isolert på deler av vassdraget og enkeltprosjekter, som naturlig hører sammen og har gjensidig påvirkning. Et overordnet synspunkt fra grunneierne er at søknaden om fornyelse av konsesjonen skulle vært samordnet med de nye omsøkte prosjektene Illvatn pumpekraftverk og Øyane kraftverk. Slik søknaden er utformet i

139002-2147/180116_p2147_b_høringsuttalelse fornyelse fortun grandfasta_utbygging øyane_fortun grunneigarlag.docx

Advokatfirmaet Lund & Co DA

Akersgaten 30 | Pb 1148 Sentrum, NO-0104 Oslo | Tel: (+47) 99 11 99 00 | Fax: (+47) 947 47 000
Org. nr: 991 097 171 | Bankgiro: 8601 20 60159 | www.lundogco.no

dag er det ikke mulig å vurdere de samlede konsekvenser av de to utbyggingssøknadene og en videreføring av eksisterende reguleringer og overføringer i Fortun-Grandfasta. Som et eksempel vises det til at fagrapporten om fisk fra 2016, som er et vedlegg til fornyelsessøknaden, ikke vurderer hvordan Øyane og Illvatn vil påvirke dagens forhold i Fortunselva og sidevassdrag. Søknaden om fornyelse av reguleringskonsesjonen utelater også disse planlagte prosjektene selv om de i stor grad vil påvirke de samme vannforekomstene.

Grunneigarlaget krever at de samlede effekter av alle de konsesjonspliktige prosjektene utredes grundig i tråd med prinsippet om best mulig kunnskapsgrunnlag, naturmangfoldloven § 8, og prinsippet om samlet belastning og økosystemtilnærming, naturmangfoldloven § 10. Dette er også i tråd med praksis i både fornyelses- og revisjonssaker.

På bakgrunn av at søknaden til dels er mangelfull og at høringsfristen har vært kort for å gjennomgå et så vidt omfattende materiale som det foreliggende, tar Grunneigarlaget forbehold om å komme med utdypende innspill senere i prosessen. Laget legger til grunn at NVEs konsesjonsside for fornyelsessaken jevnlig oppdateres med innkomne høringsinnspill, brev og andre relevante dokumenter i saken.

Grunneigarlagets høringsinnspill til Øyane kraftverk og ny omsøkt løsning der, fremgår av punkt 5 nedenfor, men må leses i lys av de innspill som gis i fornyelsessaken for Fortun-Grandfasta. Illvatn pumpekraftverk vil også påvirke reguleringsområdet og vannføringen i Fortunselva, men innstillingen der er allerede avgitt. Grunneigarlaget mener at også Illvatn må ses i sammenheng med fornyelse av reguleringskonsesjonene for Fortun-Grandfasta.

2 Overordnede synspunkter på Hydro Energis AS' søknad om fornyelse av 10. april 2017

2.1 Forholdet mellom fornyelse og revisjon av reguleringskonsesjoner

Det fremgår av Hydros søknad om fornyelse at selskapet i samråd med NVE til dels vil følge retningslinjene for revisjonssaker, søknaden side 10. Fra Fortun Grunneigarlags side er det viktig å understreke at en fornyelse av en utløpt reguleringskonsesjon både rettslig og faktisk er noe annet en revisjon av en reguleringskonsesjon som forutsetningsvis er gitt uten tidsbegrensning. Ved en fornyelse av en reguleringskonsesjon er utgangspunktet at vilkårene som ble gitt i de aktuelle reguleringskonsesjonene skal virke i 60 år. Ved utløpet av konsesjonstiden står konsesjonæren rettslig sett «på bar bakke», og en behandling av en søknad om konsesjonsfornyelse har som utgangspunkt at alle vilkår i konsesjonen må vurderes på nytt. Det vises til vassdragsreguleringsloven § 5 og den vurderingsnormen som fremgår der:

«Konsesjon etter denne lov kan bare gis hvis fordelene ved tiltaket overstiger de skader og ulemper for allmenne eller private interesser som blir berørt av tiltaket. Det skal også tas hensyn til andre skade- og nyttevirkninger av samfunnsmessig betydning.

(...)»

Blant de «*nyttvirkninger av samfunnsmessig betydning*» som skal hensyntas, vil det grunnleggende utgangspunktet i en fornyelsessak være det faktum at vassdraget har vært underlagt en

reguleringskonsesjon i 60 år, og at omgivelsene da har innrettet seg etter den driften som har funnet sted. En sak om fornyelse av konsesjon vil derfor ikke bare være noe annet enn en revisjonssak, men er også noe annet enn en søknad om konsesjon i et ikke-utbygd vassdrag. Det endrer likevel ikke det rettslige utgangspunktet: Samtlige konsesjonsvilkår skal være gjenstand for nye vurderinger, og vurderinger som bygger på dagens samfunnssyn. I vurderingen må det tas i betraktning at synet på natur- og miljøverdier er et helt annet i dag enn da den opprinnelige konsesjonen ble gitt for 60 år siden, i 1957.

I Hydros søknad om fornyelse fremgår det flere steder at selskapet mener fornyelsessaken skal behandles separat fra de to omsøkte prosjektene Øyane (elvekraftverk) og Illvatn (pumpekraftverk), se bl.a. side 14 i søknaden. Grunneigarlaget er sterkt uenig i dette. Det følger også av revisjonsveilederen at aktuelle opprustning- og utvidelsesprosjekter må ses i sammenheng med revisjonssaken. Det er dermed et minstekrav at det må skje en samordnet behandling i en sak om fornyelse av utløpte reguleringskonsesjoner. Dette utdypes nærmere i punktene nedenfor.

Det foreligger en forholdsvis omfattende forvaltningspraksis om fornyelse av reguleringskonsesjoner, og som eksempler nevnes konsesjonsfornyelsene i Arendalsvassdraget (St.prp. nr. 64 (1991–92), Haldenvassdraget (St.prp. nr. 24 (1993–94) og Numedalslågen (St.prp. nr. 37 (2000–2001)). I Arendalsvassdraget var totalproduksjonen ved fornyelse om lag 2,2 TWh/år og i Numedalslågen om lag 2,9 TWh/år. Det er en kjensgjerning at tidligere fornyelsessaker har vært gjenstand for langt mer omfattende konsesjonsprosesser og med et vesentlig større utredningsomfang enn det som har vært praktisert i revisjonssaker. I den siste store fornyelsessaken, Møsvatn i 2015, ble det fastsatt KU-program på samme måte som ved søknad om ny utbygging, og saken ble behandlet i tråd med NVEs retningslinjer. Det er naturligvis ikke et mål i seg selv at konsesjonsprosessene blir omfattende, men det er viktig at fornyelsessaker behandles med den nødvendige grundighet når en fornyet konsesjon vil legge grunnlaget for fortsatte reguleringer og overføringer – også med nye prosjekter – for i alle fall 30 år frem i tid. Vi finner det også nødvendig å minne om at foreliggende sak er svært omfattende, med en produksjon på om lag 1,6 TWh i et vanlig år. Med tillegg av Øyane og Illvatn-prosjektene vil produksjonen øke med om lag 200 GWh, til 1,8 TWh/år. Illvatns nettoproduksjon er ca. 113 GWh/år, jf. Hydros søknad, og kraftproduksjonen i Øyane er ca. 80 GWh/år under forutsetning av at Illvatn bygges ut, jf. Hydros søknad om ny inntaksløsning for Øyane datert 8. september 2017.

2.2 Forholdet mellom fornyelsessaken og Øyane- og Illvatn-prosjektene

Konsesjonssøknadene for utbyggingsprosjektene Øyane og Illvatn ble behandlet i NVEs innstillinger til Olje- og energidepartementet i juni 2014. For førstnevnte er NVEs innstilling negativ og for sistnevnte er den positiv. Etter NVEs negative innstilling er det omsøkt en ny inntaksplassering nedenfor Spitarfossen, samt søkt om endring av enkelte andre løsninger i Øyane-prosjektet. Høringsfristen for den reviderte konsesjonssøknaden for Øyane er samordnet med fristen for fornyelsessaken.

NVEs innstilling i konsesjonssaken for Illvatn ligger til behandling i OED, og det gjenstår etter det opplyste fra Hydro enkelte avklaringer knyttet til rettigheter til vannfall i prosjektet. En korrekt behandling av de to omsøkte prosjektene og fornyelsessaken innebærer at sakene samordnes, jf. prinsippet om samlet belastning i naturmangfoldloven § 10. Søknaden om Illvatn pumpekraftverk må ligge i bero i departementet i påvente av at Øyane og fornyelsessaken samordnes og ferdigbehandles. Sakene må også utredes samlet,

slik at det fremgår av utredningene hvordan det vil slå ut dersom de omsøkte prosjektene realiseres og dersom de ikke realiseres. Det er først når utredningene tar høyde for samlet belastning i vassdragene at det er tilstrekkelig grunnlag til å vurdere tiltak som bl.a. minstevannføring. Utredningene i fornyelsessøknaden er etter Grunneigarlagets syn mangelfulle ettersom de ikke tar hensyn til samlet belastning og kunnskap om andre omsøkte prosjekter i samme vassdrag.

Grunneigarlaget mener det er riktig å legge både Illvatn pumpekraftverk og Øyane kraftverk inn som premisser i fornyelsessaken. Illvatn er gitt positiv innstilling i NVE, og i den nye utbyggingsløsningen for Øyane har Hydro i hovedsak rettet seg etter den kritikken som kom fra NVE da prosjektet fikk negativ innstilling. Det er derfor grunn til å tro at konsesjonene vil bli gitt.

Grunneigarlaget ber om at NVE snarest ber Olje- og energidepartementet avklare en samordning av de tre sakene, slik at saksbehandlingsrekkefølgen på sakene ikke får betydning for miljøforbedrende tiltak og vilkår i fornyelsessaken.

Et eksempel på manglende samordning finner vi når det gjelder fiskeutredningen fra Rådgivende Biologer fra 2016: Status for fisk og forslag til tiltak er vurdert uavhengig av de omsøkte prosjektene til tross for at begge prosjekter vil påvirke vannføringen på anadrom strekning i Fortunselva. I tillegg vil bygging av Illvatn pumpe påvirke brukstid og kjøring av Skagen kraftverk, og dermed få betydning for vannforholdene fra utløpet og ned til sjøen.

Dersom de omsøkte prosjektene blir ferdigbehandlet før fornyelsessaken, risikeres det at de nye prosjektene binder opp vann som ellers kunne vært vurdert til miljøforbedrende tiltak eller på andre måter påvirke naturmiljø og andre tema i fornyelsessaken. For eksempel vil vannføringen og temperaturforhold i vannet i Fortunselva endres på anadrom strekning dersom de omsøkte prosjektene blir konsedert og realisert. Prinsippet om samlet belastning, jf. nmfl. § 10, innebærer at økosystemet **«skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for»** (uthevet her). Prinsippet skal følges i saksbehandlingen av fornyelsessaken. Det innebærer at konsesjonsmyndigheten må foreta en vurdering av de samlede virkningene av å bygge ut prosjektene og fornye reguleringskonsesjonene for Fortun-Grandfasta uavhengig av rekkefølgen på sakene, jf. ordlyden **«den samlede belastning som økosystemet (...) vil bli utsatt for»**. Det er Grunneigarlagets syn at Hydro selv må bære risikoen for mulig disponering av dette vannet til miljøforbedrende tiltak. Utgangspunktet for å vurdere vannslipp blir langt dårligere dersom «miljø»-vannet forutsettes benyttet til kraftproduksjon andre steder i vassdraget.

Grunneigarlaget viser også til at Luster kommune gjentatte ganger har krevd en slik samordning når Øyane og Illvatn-prosjektene har vært til behandling i kommunestyret.

Etter det opplyste er Hydro i en situasjon der selskapet ønsker å rekke fristen for å få elsertifikater for produksjonen fra Øyane og Illvatn. Lagets syn er at dette er en situasjon selskapet selv har skapt ved at søknad om fornyelse er sendt etter at opprinnelig konsesjon utløp til tross for at det i NVEs retningslinjer for slike saker forutsettes at søknaden skal sendes fem år før konsesjonen utløper. Selv om myndighetene har akseptert en slik fremgangsmåte, er Grunneigarlagets syn at det ikke er akseptabelt at konsekvensene av fremgangsmåten blir at allmenne interesser kommer dårligere ut enn om reglene hadde vært fulgt.

3 Kommentarer til de enkelte tema i Hydros fornyelsessøknad

3.1 Innledning

Innledningsvis vil Grunneigarlaget påpeke at søknaden er mangelfull fordi den ikke beskriver de to omsøkte utbyggingsprosjektene i sammenheng med fornyelsessaken. Videre er det Grunneigarlagets syn at søknaden også er mangelfull når det gjelder vurdering av kost og nytte for tiltak som er foreslått i fagutredningene. Konesjonssøknaden med de foreliggende utredninger gjør det derfor vanskelig å ha en formening om konkrete behov for aktuelle minstevannføringsslipp og restriksjoner i effektkjøringen i Skagen. Grunneigarlaget vil særlig understreke at de hydrologiske forhold er mangelfullt beskrevet. Grunneigarlaget forventer at NVE vil ta til følge krav om ytterligere utredninger og at disse publiseres og blir gjenstand for høring hos berørte parter.

3.2 Fisk og fiske

3.2.1 Betydningen av vannføringsendringer for fisk

Mange av medlemmene i Grunneigarlaget har betydelige interesser i fisk og fiske i Fortunselva med sidevassdrag. Vannføringsendringer og andre hydrologiske forhold har i Fortun-Grandfaste-reguleringen hovedsakelig betydning for fisk og fiske, men også landskap og reiseliv, se om dette i punkt 3.3 nedenfor. Krav til økt minstevannføring og redusert effektkjøring bygger derfor i det alt vesentlige på forholdene for fisk. Ovenfor utløpet fra Skagen er det i hovedsak krav om økt minstevannføring som er avgjørende for produksjon av fisk. Nedenfor utløpet fra Skagen er det krav om restriksjoner i effektkjøring, særlig rask senkning av vannstanden, som vil være avgjørende. Flere av høringsinnspillene som er sendt inn påpeker at fisk og fiske var for dårlig utredet i forbindelse med den opprinnelige konsesjonen, og at det senere er forsøkt å skape et feilaktig inntrykk av at forholdene for fisk snarere er forbedret enn forverret gjennom reguleringen. Grunneigarlaget besitter mye dokumentasjon om fiskets betydning før reguleringen, som nettopp dokumenterer at fisket er sterkt forringet sammenlignet med situasjonen før reguleringen. Det er ubestridt at elva var en god fiskeelv før reguleringen. Grunneigarlaget mener at Hydro i søknaden har det motsatte utgangspunktet, og det gir uriktige forutsetninger for konsesjonsmyndighetenes vurdering av grunnlaget for tiltak til opphjelp av fiske.

Grunneigarlaget ber om at følgende vilkår videreføres/tas inn i ny konsesjon: Fiske-klekkeri, pålegg om utsett av settefisk og kultivering av elva, herunder bygging av terskler og andre tiltak. I tillegg ber Grunneigarlaget om at det regelmessig pålegges utredninger av forholdene for fisk i vassdraget. Grunneigarlaget kjenner til at det vil bli gitt standard naturforvaltningsvilkår i en ny reguleringskonsesjon, men ber likevel om at fiskeundersøkelser pålegges jevnlig for å opprettholde og forbedre fisket.

I tillegg kreves det jevnlig opprensning av elveløpet. Fordi de naturlige flommene er redusert skjer det oppstuvning av masser i elveløpet, som igjen øker faren for overløp ved flom. Dette har betydning for fisk, men også for kulturmarka som ligger langs elva, se nærmere om dette i punkt 4. Vilkår om at konsesjonær må holde elveløpet åpent, må tas inn i konsesjonen som en løpende plikt som påhviler konsesjonær.

Det kreves at Hydros vilkår om fisk (klekkeri, settefiskutsett mv.) videreføres i ny konsesjon. Videre kreves det inntatt vilkår om jevnlig fiskeundersøkelser, samt plikt til å holde elveløpet åpent som det ville ha vært i naturlig tilstand.

3.2.2 Forholdene for fisk oppstrøms kraftverksutløpet og krav om utredninger og tiltak

Hydro har fått utarbeidet en fiskerapport fra Rådgivende Biologer, datert 8. november 2016. En vesentlig begrensning ved denne rapporten er at elva Grandfasta, med tilløp fra den overførte Stølsdøla, ikke er beskrevet. Vandringshinderet for anadrom fisk i Fortunselva er ved Øyane om lag 800 meter ovenfor planlagt utløp. Det er kjent at det tidligere var oppgang av laks i Grandfasta, som løper sammen med Fortunselva nedenfor planlagt utløp fra Øyane, se bl.a. høringsinnspill fra Luster Jakt- og fiskelag. Grunneigarlaget mener derfor at det må utredes å slippe minstevannføring på elvestrekningen i Grandfasta. Vannføringen kan slippes forbi inntak i Smådøla eller forbi dammen i Skålavatn. Ettersom det ikke er utredet kost/nytte av et slikt tiltak, bør det gjøres en utredning av om vannslipp ned i Grandfasta kan gi større nytte for fisk enn det som er vurdert i rapporten fra Rådgivende Biologer. Dette må også ses i lys av at deler av anadrom strekning vil bli redusert i forbindelse med en utbygging av Øyane. I Øyane er det i søknaden forutsatt alminnelig lavvannføring forbi inntaket, men **alminnelig lavvannføring blir i denne sammenheng et misvisende uttrykk for vannføringen fordi alminnelig lavvannføring er beregnet ut fra en allerede betydelig redusert naturlig vannføring.**

Grunneigarlaget slutter seg på dette punkt til innspillet fra Luster Jakt- og Fiskelag om at Grandfasta må vurderes av både hydrolog og biolog, se jakt- og fiskelagets innspill på side 3.

I innspillet fra Luster Jakt- og fiskelag er det vist til rapport 1593 fra Rådgivende Biologer (20. september 2012), som omhandler Fortunselva. I denne rapporten heter det på side 5:

«I den perioden lakseyngelen kjem opp av grusen i juni-juli, "swim-up", bør temperaturen helst vere over 9 °C for at denne faktoren ikkje skal vere avgrensande for overlevinga (...).»

I høringsinnspillet fra Luster Jakt- og fiskelag framgår det på sidene 2–3 at temperaturen i 2013 (normalår) var i snitt 7,64 grader i vekstperioden for yngel der inntaket til Øyane opprinnelig var tenkt plassert. På elvestrekningen fra inntaket og ned til utløpet ved Øyane kan temperaturen stige med 1,5 grader. Dermed vil temperaturen være akkurat over grensen på 9 grader for at den ikke skal være en reduserende faktor for fisk for det vannet som slippes forbi inntaket.

For vannet som tas inn på inntaket vil temperaturstigningen som skjer i vannet i friluft ikke gjøre seg gjeldende. Det innebærer at vannet som kommer ned i Fortunselva igjen ved utløpet fra Øyane har en temperatur som er lavere enn 9 grader. Også med ny inntaksplassering lengre ned i elva vil temperaturen ligge under 9 grader, slik det fremgår av innspillet fra Luster Jakt- og fiskelag. Det er en stor svakhet ved fiskerapporten vedlagt fornyelsessøknaden at Øyane og påvirkningen fra dette prosjektet ikke er vurdert. Det understreker viktigheten av å få en samlet utredning der påvirkning fra alle tre prosjekter utredes med tanke på best mulig løsninger for produksjon av fisk på anadrom strekning. Etter Grunneigarlagets syn er den utredningen som er utarbeidet om fisk i fornyelsessaken et brudd med kravet til kunnskapsgrunnlag og kravet til vurdering av samlet belastning, jf. §§ 8 og 10 i naturmangfoldloven, fordi mandatet er begrenset til eksisterende reguleringer.

I rapporten fra Rådgivende Biologer fremgår det at *vekstområdene* for laks er betydelig bedre ovenfor enn nedenfor utløpet, se side 41. En begrensende faktor for produksjon er lav vintervannføring, og det heter i rapporten at det er sannsynlig med betydelig dødelighet for alle størrelsesgrupper av ungfisk på grunn av tørking/frysing i vintre med svært lav vannføring. På side 55 i rapporten foreslås det en minstevannføring på 0,5m³/sek for å sikre overlevelse av egg og ungfisk i øvre del av Fortunselva. Grunneigarlaget slutter seg til at det må sikres en minstevannføring på strekningen, men understreker igjen at temperaturen i vannet er avgjørende og at dette ikke er godt nok utredet med tanke på en utbygging av Øyane kraftverk på strekningen.

En utredning av minstevannføring på strekningen må etter Grunneigarlagets syn se både på mulighetene for oppvekst- og leveområder i Fortunselva og Grandfaste, samt vurdere effekten av de nye omsøkte prosjektene. Videre må det også tas med i vurderingen at slipp av minstevannføring i øvre deler av Fortunselva vil ha positive effekter også for landskap, reiseliv og naturmangfold. (Se mer om dette i punkt 3.3 nedenfor.)

3.2.3 Forholdene for fisk nedstrøms kraftverksutløpet

Innledningsvis vil Grunneigarlaget påpeke at minstevannføringen ved Dregni bru på 3,75 m³/sek er et skjønnspålegg som fremgår av et skjønn vi til tross for forespørsel foreløpig ikke har fått oversendt fra Hydro. Grunneigarlaget kjenner derfor ikke til om skjønnspålegget har virkning etter utløpet av konsesjonen og om det ligger en hydrologisk/fiskebiologisk utredning til grunn for kravet. I alle tilfelle er det avgjørende at det fortsatt er minstevannføring ved Dregni bru for å ivareta forholdene for fisk nedstrøms Skagen.

Grunneigarlaget har likevel det syn at det bør utredes hva som er optimal minstevannføring på strekningen og at en slik utredning også må se nærmere på restriksjoner i effektkjøring av kraftverket. Krav om minstevannføring må videre tas inn i manøvreringsreglementet for konsesjonen, slik at det blir tilgjengeliggjort og også blir gjenstand for kontroll fra vassdragsmyndighetene.

På samme måte som for forholdene oppstrøms kraftverket, er det en mangel ved utredningen fra Rådgivende Biologer at mulige effekter av Øyane og Illvatn ikke er beskrevet. Forutsetningen for de nye prosjektene er økt kraftproduksjon. Når det gjelder Illvatn vil det bli overført mer vann til Skagen i sommersesongen ved opp-pumpingen fra Illvatn pumpe. Vannføringen over Fivlemyr vil bli redusert grunnet opp-pumping. Grunneigarlaget krever at Hydro utreder hvordan dette vil påvirke kjøremønsteret i Skagen etter utbyggingen. Det er dokumentert i fiskerapporten at Skagen kjøres som et effektkraftverk med utallige episoder med store vannføringsendringer over døgnet. Det er ingen grunn til å tro at dette mønsteret vil endre seg – snarere tvert imot – gitt antatt økt markedsverdi av å produsere på effekttopper når prisen er høy.

Det er i rapporten videre anbefalt at det settes restriksjoner i senkningen av vannstanden fordi rask senkning av vannstanden kan få svært negative utslag for fisk. Grunneigarlaget slutter seg til dette kravet, og krever at det inntas restriksjoner i manøvreringsreglementet for Skagen kraftverk.

Det er ikke installert omløpsventil i Skagen, og det kan få fatale konsekvenser ved en stans i kraftverket. Ved planlagt utfall kan vannføringen muligens sikres ved påslipp av vann fra andre strekninger høyere opp i reguleringsområdet, men ved et uventet utfall kan det føre til utradering av hele årsklasser av fisk som måtte befinne seg på nedstrømsstrekningen. Prinsippet om miljøforsvarlige driftsteknikker følger av § 12 i naturmangfoldloven, og Grunneigarlaget mener det må komme til anvendelse på en slik måte at det stilles krav til omløpsventil i Skagen kraftverk. I alle tilfelle må det utredes å installere omløpsventil i tråd med prinsippet i § 12.

Grunneigarlaget krever at det installeres omløpsventil for å sikre nødvendig vannføring også ved utfall.

3.2.4 Fiskefond

På bakgrunn av de utfordringer som er beskrevet ovenfor mener Grunneigarlaget at det må avsettes midler til et fond for opphjør av fiske. Forutsetningen er at det kun er avkastningen av et fond som kan benyttes til tiltak. Grunneigarlaget viser til at det med dagens rentenivå på 1–2 % i alle fall må avsettes et fond på 1 million kroner dersom den årlige avkastningen skal kunne brukes til tiltak av noe omfang. Det vil tilsvare et årlig beløp på mellom 10 000 og 20 000 kroner. .

3.3 Landskap og friluftsliv

Hydro har innhentet en egen fagrapport om landskap, friluftsliv, reiseliv og naturmangfold, Multiconsult 11. november 2016. I rapportens sammendrag, side 2, heter det:

«Eksisterende konsesjon omfatter områder med gjennomgående høy verdi. Et par av de lavereliggende dalene, der høyspentmaster gjør seg gjeldende i landskapsbildet og drar totalinntrykket ned, er vurdert å ha middels verdi. I overgangene opp mot høyfjellet blir gjerne landskapsbildet mer sammensatt og verdien stiger. I høyfjellet opplever man spektakulært utsyn mot storslåtte tinder, der det storskala, sammensatte landskapet har stor tåleevne for inngrep og verdien av landskapsbildet er stort.»

Grunneigarlaget mener den siste setningen i det siterte virker selvmotsigende; et landskap med gjennomgående høy verdi vil ofte være sårbart for inngrep. I rapporten fremstår det som at den høyeste kvaliteten ved landskapet er fjellformasjonene og at inngrep i det øvrige landskapet derfor kan tåles. Grunneigarlaget vil påpeke at de fraførte elvestrekningene, særlig i Turtagrø-området, som i rapporten gis status som et friluftsområde av nasjonal og til dels internasjonal verdi, gir landskapet et tørt og karrig preg. De tørre, steinete elveleiene kan observeres på lang avstand, og forsvinner ikke selv om rapportens forfattere mener at blikket gjennomgående dras mot tindene, se bl.a. sidene 34–37 i rapporten.

Reguleringsområdene benyttes i stor grad til friluftsliv, herunder fotturisme og jakt og fiske. I Multiconsult-rapporten på side 5 er det gitt en vurdering av minstevannføring av hensyn til landskap og friluftsliv på ulike elvestrekninger. For Fortunselva fremgår det at minstevannføring i øvre deler vil ha middels til stor positiv effekt for landskapet, særlig fordi man på denne strekningen kommer tett på selve elveløpet. Videre vil konsekvensen for friluftsliv/reiseliv være middels positiv, samt at det vil være liten til middels positiv

konsekvens for naturmangfold. Disse positive konsekvensene sammenholdt med positive virkninger for fisk, trekker sterkt i retning av positiv kost nytte for slipp av minstevannføring i øvre deler av Fortunselva.

Grunneigarlaget mener det må vurderes minstevannføringslipp om sommeren fra følgende bekkeinntak: Helgedalselva, Berdalselva, Skagadalselva, Ringsdalselva og Rya. Når det gjelder Helgedalselva bør vannslipp av hensyn til fisk skje fra inntaket nedenfor Fannaråken (nordsiden) fremfor inntaket fra Styggedalsbreen (sydsiden).

Grunneigarlaget mener det bør utredes minstevannføring fra bekkeinntak i Helgedalselva (Fannaråk-sida), Berdalselva, Skagadalselva, Ringsdalselva og Rya. for å bedre landskapsbildet og styrke området i friluft- og reiselivssammenheng.

I kombinasjon med terskelbygging kan minstevannføring i Helgedalen/deler av Helgedalen gir svært stor positiv effekt. Formålet er å skape inntrykk av vanndekt areal/vannspeil for å tilføre autensitet til landskapet.

Som nevnt under punkt 3.2 ovenfor stilles det også krav om å utrede minstevannføring i Grandfasta av hensyn til fisk. Minstevannføring i Grandfasta kan også være positivt av hensyn til garden Ormelid, som ble fredet i 2011, og er et kulturhistorisk gårdstun av stor verdi. Det vises her til innspill fra Stiftinga Ormelid gard.

I punkt 6 i rapporten, *Samlet vurdering og anbefaling av avbøtende tiltak*, heter det følgende om minstevannføring:

«Den gamle reguleringskonsesjonen inneholdt ingen krav til minstevannføring fra noen av inntakene/ dammene. Tørrlagte elveleier preger derfor landskapet like nedstrøms inntakene (se figuren under), før restfeltene bidrar med såpass avrenning at man får et visst vanndekt areal. Slipp av minstevannføring vil derfor være et sentralt avbøtende tiltak (vilkår) ved fornyelse av konsesjonen.»

Det er ikke beregnet minstevannføring foreløpig, men Grunneigarlaget forutsetter at det gjøres med tanke på vurdering av kost nytte for ulike vannslipp.

4 Andre forhold som må følges opp, herunder skjønnspålegg

Gjennom skjønn er Hydro pålagt en rekke tiltak, som å sikre tilstrekkelig vann til husdyr, gjerdeplikt mv. Regulerede elvestrekninger er flere steder forutsatt å fungere som sjølgjerde, men med redusert vannføring opprettholdes ikke lenger denne funksjonen for beitedyr. Det er opplysninger om at flere av de pålegg som er gitt i skjønnene ikke er fulgt opp eller ikke følges opp slik som forutsatt. Grunneigarlaget har ikke fått oversendt skjønnene fra Hydro ennå, og det er derfor uklart hvilken varighet de ulike erstatningene og påleggene er gitt med utgangspunkt i. Grunneigarlagets syn er derfor at skjønnene må gjennomgås for å avklare dette. Dersom erstatninger er gitt med utgangspunkt i en tidsbegrenset konsesjon, kan det bli tale om nye skjønn for erstatning ved en fortsatt regulering.

Fornylsessaken gir anledning til å følge opp pålegg i avhjemlede skjønn og å avklare om det må begjæres nye skjønn ved skader på rettigheter som følge av en fortsatt regulering.

Grunneigarlaget anmoder Hydro om å oversende relevante skjønn til Grunneigarlagets advokat, og parallelt med fornyelsesprosessen å initiere en dialog med Grunneigarlaget om oppfølging av de ulike pålegg.

Kraftutbyggingen har medført at Fortunselva i langt mindre grad enn før er utsatt for flom. Det er hovedsakelig positivt for landbrukseiendommene, som av den grunn er mindre utsatt for erosjon, oversvømmelse osv. Men det faktum at flommene er borte medfører at elva mange steder er langt mindre sjølrensende. Det fylles etter hvert opp med masser i elveløpet, som går ut over kulturmarka som ligger inntil elva. Det skjer på flere måter: Grunnvannet stiger, slik at en del områder blir våtere. Dreneringen fungerer da ikke lenger fordi vannstanden blir for høy. For det andre fører høyere vannstand til at oversvømmelser likevel skjer, tross at de naturlige flommene er redusert ved regulering. Ved flom om sommeren blir avlinger ødelagt. Erosjon og tap av tilnærmet uerstattelig matjord vil også skje. Markene og jorda blir bløte og oppkjørt. Jordene tåler i mindre grad å bli kjørt på med traktor når jorda er gjennombløt. For det tredje fører oppsamling av masse i elveleiet til at elva skifter retning og starter å grave på kulturmark der elva går mot «land».

En ikke ubetydelig del av kulturarealet i Fortunsdalen er utsatt for dette, og blir forringet om ikke elveløpet holdes åpent. Det er imidlertid viktig at opprensingen skjer slik at det ikke unødig skader elva med tanke på fisk.

Grunneigarlaget krever at konsesjonær pålegges vilkår om å holde elveløpet åpent, med jevnlig ettersyn. Grunneigarlaget mener det må gjøres en utredning av dette for å foreslå eventuelle avbøtende og forebyggende tiltak. Det kan være aktuelt med et fond til fremme av jordbruk, dersom de nødvendige avbøtende tiltak ikke blir gjennomført, jf. vassdragsreguleringsloven § 17, men lagets primærstandpunkt er at konsesjonær pålegges å holde elveløpet åpent.

5 Øyane kraftverk – ny omsøkt løsning

Innspill til konsesjonssøknaden for Øyane kraftverk er til dels beskrevet ovenfor i punkt 2, og hovedinnvendingen er den manglende utredningen av sumvirkningene av de to omsøkte prosjektene og fornyelsessaken, særlig for fisk i Fortunselva. Grunneigarlaget krever at det i en eventuell konsesjon fra departementet, tas inn forutsetninger om at miljøhensyn og mulig minstevannføring i fornyelsessaken skal ha forrang for produksjonsvann til både Øyane og Illvatn. Det vises til at konsesjonene for reguleringer og overføringer i Fortun-Grandfasta allerede er utløpt, og følgelig skulle eventuell ny konsesjon allerede hatt virkning. At nye prosjekter nå potensielt binder opp vann og forringer mulighetene for miljøforbedringer, er derfor uakseptabelt sett fra Grunneigarlagets side.

Det legges til grunn at Øyane også får installert omløpsventil i tilfelle det skulle skje utfall i kraftverket. Grunneigarlaget viser til at dette er praksis i NVE der det gis konsesjon til kraftverk oppstrøms en strekning som er verdifull for fisk.

6 Avsluttende bemerkninger

Grunneigarlaget ber om at NVEs nettside for fornyelsessaken oppdateres med alle relevante dokumenter. Videre bes det om at NVE snarlig avklarer hvordan fornyelsessaken skal samordnes med Illvatn- og Øyane-prosjektene i tråd med naturmangfoldlovens § 10, prinsippet om samlet belastning.

Med vennlig hilsen

Advokatfirmaet Lund & Co DA

Stein Erik Stinessen

Advokat (H)

ses@lundogco.no / 99 11 99 12

Karianne Aamdal Lundgaard

Senioradvokat

kal@lundogco.no / 99 11 99 38